ئەدۆنیس:

بە بێ رەخنە گرتن لە تەئویلی باو، ناتوانم بەرگری لە ئیسلام بکەم

و: عەبدولوتەلیب عەبدوڵڵا

ئەدۆنیس وەك میوانی كتێبخانەی ئەسكەندەرییە لە بەرنامەی (توێژەری موقیم) دە رۆژانی بە سەر برد، ئەو بەرنامەیە لە تەواوی دنیادا میوانداری ئەو توێژەرانە دەكات كە لە بواری كەلەپور و فیكر كار دەكەن، ئەدۆنیس لە رێگەی چوار لێكچەر كە بەرنامەكەی لەخۆ گرتبوو چەندان پێداچوونەوەو دووبارە خوێندنەوەی بۆ فیكر و دنیابینی تایبەت بە مەسەلەكانی شیعر و كەلەپور بە ئەنجام گەیاند، هەروەها قسەی لە (ستاتیك و دینامیك) كرد كە كتێبە بە ناوبانگەكەی لە ژێر ئەو ناونیشانە لە حەفتاكاندا بڵاو كردۆتەوە، وەك چۆن لە سەر ئاستی رۆشنبیریی و كۆمەڵایەتی و سیاسی لە بارەی چێژی شیعرییەتی عەرەبی و سەرچاوەكانی و پەیوەندی شیعر بە فیكر و ناسنامە دوا. لە پەراوێزی ئەو سەردانەیدا رۆژنامەی (الشرق الاوسگ) لەگەڵ ئەدۆنیس قسەی لە بارەی هاوسەنگی و پەرتیەكانی ژیانی كرد، پەیوەندی ئەو بە (كۆلاژ) و خەونەكانی و ئەدۆنیس دانی بەوە دانا كە ئەو هونەرە دوای شیعر لای ئەو سەرهەڵدەدات، هەروەها قسەی لە خەونەكانی كردو ترسی خۆی لە بارەی جێبەجێ بوونی خستە روو، ئەو ترسەی ئەدۆنیس لە هەستكردن بە وەستان و كۆتایی هاتن دێت، ئەوەش دەقی گفتوگۆكەیە:

★تا چ مەودایەك دوالیزمی (ستاتیك و دینامیك) دەبینیت، كە تۆ وەك ئەوەی كە بۆ چاوپێداخشانەوە دروست بكەوێتەوە بەرەوی پێدەدەیت... ئایا هەست ناكەیت گۆڕانكارییە كەڵەكەبووەكانی مەعریفە كە ئەمڕۆ قسەی لێدەكرێت تەجاوزی ئەو مەسەلەیەی كردبێت؟.

ئەدۆنیس: بۆ بەدواداچوونی كەلەپوری عەرەبی و ئەوانیدیكە كۆمەڵێك میتۆد هەیە كە دەشێ توێژەر كاریان لە سەر بكات. بەڵام من هەتاكو ئێستا مەیلی بەكار هێنانی ئەو دوو زاراوەیە دەكەم. چونكە لە رێگەی ئەوانەوە لە چەنگی میتۆد دەربازم دەبێت و رێگەی بەدواداچوونم بۆ خۆشتر دەكەوێتەوە، رەنگە میتۆد وەك پەردەپۆش كردن بكەوێتەوە، یان وەك كوت و بەند، چونكە بەكاری هێنەرەكەی بەرەو ئاراستەیەكی دیاریكراو دەبات، وەك چۆن زۆر لە مەسەلەكانیش بەرەو سنووربەندی دەكاتەوە، یان تاكە بۆچوونێك كە لەگەڵ بنەماكەیدا دێتەوە، یان لەگەڵ پێداویستی میتۆدەكە رێك دەكەوێت بە سەر ئەوانیدیكەدا دەسەپێنێت. بەڵام زاراوەی (ستاتیك و دینامیك) بۆ ئەوەی لە هەموو لایەكەوە شتەكان ببینێت، ئازادییەكی زێتر دەبەخشێت، وەك چۆن رێگا بۆ تواناكان دەكاتەوە تاكو دەست بە سەر شتەكاندا بگرێت و بە شێوەیەكی بەرفرەوان لە مەسەلەكان قوڵ بێتەوە، بۆیە دووبارەی دەكەمەوە كە من هەتاكو ئێستا مەیلی بەكارهێنانی ئەو دوو زاراوەیە دەكەم.

★ئایا ئەو مەسەلەیە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە كە ئێستا ناوەڕۆك بۆتە پەراوێز و پەراوێز بۆتە ناوەڕۆك؟.

ئەدۆنیس: رەنگە ئەو دەستەواژەیە جۆرێك لە شاردنەوەی پێبێت. من گوتم دیوانی شیعری عەرەبی توانایەكی وامان پێدەبەخشێت كە ئەوەی لە رابردوو وەك پەراوێز سەیر دەكرا ئەمڕۆ وەك ناوەڕۆك تەماشا بكرێت، واتە دنیابینی نوێ بەو بۆنەیە پەیوەست نییە كە قەسیدەكەی تێدا گوتراوە، جا چ پێداگوتن بێت یان لاواندنەوەو لاوانەوە، بەڵكو دنیابینی نوێ مەیلی بە لای گرنگیدانی دەقەوەیە، بە جوانكاری دەق و بونیادی زمانی هونەری و ئەو ئاسۆیانەی كە دەق بە رووی خوێنەردا دەیكاتەوە، بێ ئەوەی بیر لە بۆنەكان بكاتەوە، دیوانی عەرەبی بۆ ئەوە هاتووە تاكو دەقێك بەرامبەر خوێنەر بكاتەوە كە لە بۆنەكان دەربازیان بووەو پشت بە پیاهەڵدان نابەستن، وەك چۆن پشت بە هەموو ئەو كەرەستە كۆنانە نابەستن كە شاعیر بەكاری دەهێنان. بەم واتایە من گوتم ئەو پەراوێزە شیعرییەی كە لە رابردوو بە پەراوێزكراوی مابۆوە، بۆتە بنەماو بەرەو ناوەڕۆك گۆڕاو.

★هەندێك لە رەخنەگران وای دەبینین كە تازەگەری ئەدۆنیسی تازەگەرییەكی زێتر زمانەوانییەو كەمتر پەیوەندی بە واقیعەوەیە، بۆ نموونە ئەو قەسیدەیەی دوایت كە لە بارەی دوژمنكارانەی ئیسرائیل بە سەر لوبنانەوە نووسیووتە، خوێنەر وا هەست ناكات كە لە بارەی جەنگەوە قسە دەكەیت بەڵكو وەك ئەوە وایە كە لە بارەی جەنگێكی گەردوونییەوە قسە بكەیت، واتە پەیوەندییەكی زیندووی بە واقیعەوە نییە، ئایا زمان لای تۆ تەنها ئەیقۆنە؟.

ئەدۆنیس: بێگومان من زۆر گرنگی بە زمان دەدەم، ئەوە شتێكی دیارەو من جەختی لێدەكەمەوە، من نازانم چۆن زمان و واقیع لە یەك جیا دەكەینەوە! مانای لە یەك جیا بوونەوەی ئەو زمانەی كە پێیدەنووسم و ئەو واقیعەی كە قسەی لە سەر دەكەم چییە! من هیچ لەوە

تێناگەم، چونکە من هیچ نابینم، ڕەنگە وزەی زمان و بەرزی و دەوڵەمەندی زمان خەیاڵێك بە خوێنەر ببەخشێت، خەیاڵێك کە واقیع تەواو پەردەپۆشی دەکات، بەڵام ئەوە لە تووندو تیژی واقیع و ئاڵۆزییەکانی واقیعەوەیە، لەو ترسە دایە کە واقیعی لە سەر بەندە.

واقیع ئەوەندە ساکار نییە تاکو زمان ساکار بکەوێتەوە، واقیع ئاڵۆز و ئاوێتەیەو لە چەندان چینی جۆراو جۆر پێکهاتووە، بۆیە ئەو زمانەی کە واقیع دەپشکنێت—بەرای من- پێویستە ئەویش بۆخۆی ئاوێتە و دەوڵەمەند و بە هێز بێت و لە چەندان چینی جۆراو جۆر پێکهاتبێت. ئەگەر بە زمانێکی ساکار تەعبیر لەوە بکەین کە لە فەلەستین روو دەدات، بەرای من دەکەوینە واقیعێك کە ئاستەکەی نزمە، شاعیر بە لای کەمی پێویستە تەواوی واقیع تێکەڵ بە زمانەکەی خۆی بکات بۆ ئەوەی شتێك لە بارەی ئەو واقیعەوە بخاتە روو، لە هەمان کاتیشدا واقیع دووبارە بونیاد بنێتەوە، بە گشتی نموونەی ئەو پرسیارانە ئەو کەسانە دەیکەن کە بۆچوونی تایبەتیان لە بارەی پەیوەندی زمان و واقیعەوە هەیە، من ڕێز لەو بیروڕایە دەگرم، بەڵام پێموایە کە ئەو مەسەلەیە پێویستی زۆرتر بە لێوردبوونەوە هەیە.

★ئایا تۆ لە قەسیدەکانتدا بایەخ بە تەمومژی دەدەیت؟.

ئەدۆنیس: بایەخ بە تەمومژ نادەم، واقیع بۆخۆی تەمومژاوییە، کاتێك شاعیرێك دەیەوێت بە ساکاری و رووەکئامێزانە بیخاتە روو، وەك ئەوەیە کە ناپاکی لێبکات. بەرای من دەبێت خوێنەر بەو وێنەیە رازی نەبێت کە شاعیر بە شێوەیەکی سادە پێشکەشی دەکات، قەسیدەش نابێ بە گوێرەی خوێنەر بێت، بەڵکو پێویستە بە نێو ئاڵۆزییەکانی واقیع و گرفتەکانی واقیعدا بێتەوە، هەروەها پێویستە شاعیر ئەوە نەبێت کە خوێنەر پەراوێزی دەکات، بەڵکو دەبێ لەوەی کە قابیلی تێگەیشتنە دوور تر بڕوات.

گرفتی ئێمە ئەوەیە کە چێژی شیعری بە شێوەیەکی ئۆڕگانی بە وەڵامەوە بەندە، نەك بە پرسیار، ئەو شەڕە بە دژی پرسیار کردن دەکەوێتەوە. ئەو شەڕە جەخت لەوە دەکاتەوە کە چێژی پەیوەست بە شیعر هەر تەنها بە وێنەو بیستنەوە بەندە، وا دەکات کە شیعر هەر تەنها گۆرانی گوتن بێت و هیچ پەیوەندی بە لێوردبوونەوەوە نەبێت، ناکۆکییەکەش لەوەدایە کە هیچ قۆناغێکی شیعری عەرەبی نابینی وەك ئەو قۆناغەی ئێستای ئێمە غەرقی نەزانی بوو بێت.

★ئەدۆنیس ئێستای شیعری عەرەبی چۆن دەبینێت، بە تایبەتی لە رووبەرووبوونەوەی ئەدەبێکدا کە پشت بە وێنە دەبەستێت، ئایا —وەك دەڵێن- بەراستی ئێمە لە زەمەنی رۆماندا دەژین؟.

ئەدۆنیس:بە کورتی من پێموایە لە نێو عەرەب بەهرەی شیعری زۆر هەیە، بەڵام ئەزموونی مەزن لە شیعردا کەمە، ئەگەر بەم شێوەیە بڕوات شیعری عەرەبی لە پرسیاری هەبوونایەتی کورت دەبێتەوە، دەبێ سەرچڵی بکات لەوەی لە نێو مۆدەیەك لە مۆدە کۆنەکان دەمێنێتەوە، ئەگینا زۆر بە خێرایی تازەگەری هەڵیدەلوشێت، هەروەها دوور لە بنەما سەرەکییەکەی زمان و شیعرو فیکرو مرۆڤ و حەقیقەت وەك زیندانی کراو دەمێنێتەوە.

★ئایا ئەو ئاسۆ تیۆرییەی کە تۆ لە رێگەی شیعری عەرەبی و شاعیرانی عەرەبییەوە دەیبینیت، بە کەڵکی ئەوە دێت لانەیەك بۆ تیۆری عەرەبی پێکبهێنن؟.

ئەدۆنیس: من دژی تاك لایەنیم، واتە وەك ئەوەی کە بیروڕایەك خۆی بە سەر ئەوانیدیکەدا بدات، من لەگەڵ فرەیی و ڕەنگاورەنگی و جۆراوجۆریم، چونکە رێگە بۆ خوێنەر و نووسەر خۆش دەکات کە واقیع بە هەموو ئاست و رووەکانی ببینن، من وەك کەسێك دەخوازم کە بۆچوونی جیا جیای زۆر لە ئارادا هەبێت بۆ ئەوەی سوودیان لێوەرگرم، هەروەها بۆ ئەوەی جۆرێك لە نکوڵی کردن بێتە ئاراوە، تاکو وام لێبکات بیرو بۆچوونەکانم بە هێزتر بکەم، رێڕەوی بیرکردنەوەم باشتر بکەم. من بانگەشەی ئەوە ناکەم کە بیرو بۆچوونەکانم بێتە تاکە بیرو بۆچوونێکی باو، ئەوە راست نییە، من بانگەشەی نماکردنی چەندان تیۆری جۆراوجۆر دەکەم، بۆ ئەوەی دراسەی شیعری عەرەبی و واقیعی عەرەبی پێبکرێت.

★لێرەدا هەندێك لە هەوڵ و پرۆژەی رەخنەیی بەرچاو دەکەوێت کە زۆر جار خۆی پێ لە خودی دەق گەورەترە.

ئەدۆنیس: راستە لێرەدا بۆچوونی جۆراوجۆر هەن، بەڵام بە نیسبەت من ناگەنە ئەو ئاستە لە تێگەیشتن کە من ئاگاداریانم، لە سەر ئەو بنەمایە لەگەڵیان جیاوازم، بەڵام لە هەموو حاڵەتەکاندا پێویستە لێرەدا جۆراوجۆری هەبێت چونکە جۆراوجۆری بیرورا زۆر لە تاکە بیرورایەك باشترە، وا باشە لێرەدا ئاماژە بە یەکێك لە جیاوازییە جەوهەرییەکانی شیعری عەرەبی و شیعری خۆرئاوایی بکەم، ئەوەی دواییان لە سەر جیا بوونەوە لە واقیع و سروشت وەستاوە، وەسیلە نییە بۆ هیچ شتێك، منیش دەمەوێت لە دەرەوەی واقیعەوە سەیری شیعری عەرەبی بکەم، چونکە شیعر قسە لە حەقیقەت ناکات، بەڵکو ئەوە حەقیقەتە لە شیعر و لە رێگەی شیعرەوە قسە دەکات. لە نێوان شێوەکانی تەعبیرکردنی مرۆییدا شیعر وەك مۆسیقا توانایەکی گەورەی بۆ بە ناوداچوونی شەوەکانی مانادا هەیە، شیعر ئازادانە لە ژینگەی پرسیارو بەدواداچووندا جولە دەکات.

★لە ژیانی ئەدۆنیسدا هاوسەنگی و پەرتی هەیە، چۆن دەیانبینیت؟.

ئەدۆنیس: لەو بڕوایەدامە کە شیعر لەگەڵ هەموو شتەکاندا هاوسەنگ بێتەوە، واتە لەگەڵ هەموو شتەکاندا لە هێڵێکی هاوسەنگدایە، هەندێك جار ئەو هاوسەنگییانە پێچەوانە دەکەوێتەوە بە شێوەیەکی ستوونی تەجاوز دەکرێن. شیعر وەك خۆشەویستی و با و ڕۆناکی و خۆر وایە، دەکەوێتە دەرەوەی وەسفەکانەوە، دەکەوێتە دەرەوەی سنوورەکانەوە، وەك ئەوەی ئاگاییەکی ڕەمەکی نێو جەستە و عەقڵی مرۆڤ بێت وایە، هەروەها ئاگاییەکی ڕەمەکی نێو سروشت و دنیایە، بۆیە توانای ئەوەی هەیە کە لەگەڵ هەموو شتەکاندا هاوسەنگ بێتەوە، لە هەمان کاتیشدا لە توانای دایە بە ستوونی دابەزێ و هەموو شتەکان ببڕێت جگە لە سیستەم و دامەزراوەکان نەبێت، چونکە ئەوان لە زەمەنی سوودگەرایدا (برگماتی) دەژین و لە زۆربەی کاتتدا حەقیقەت لایان وەك زەرورەت تەماشا ناکرێت، بەڵکو ئەوەی زەروری دەکەوێتەوە درۆ کردن و خەڵەتاندنە. لای من شیعر و سیستەم و دامەزراوەکان لە میانی پەرتبوونەکاندا دێنە ژماردن.

⋆گوتت ئیسلام دۆزێکی گەورەیە، بەرگری تۆ لە ئیسلام کامانەیە؟.

ئەدۆنیس: من لە ئیسلامدا لایەنی ڕۆشنبیری وەردەگرم و بە شێوەیەکی ڕۆشنبیری بەرگری لێدەکەم، ئەو یەکێتییە ڕۆشنبیرییەی کە من لە ئیسلامدا دەیبینم لە قورئانی پیرۆزەوە دەست پێدەکات، چونکە دەقێکی کۆگیرەو ڕۆشنبیرییە ئاینییەکانی یەهودی و مەسیحی و هەروەها ڕۆشنبیرییە نا ئاینییەکانی وەك یۆنانی و ئەواندیکەی لەخۆ گرتووە، بۆ ڕۆحی مرۆڤایەتی کۆکەرەوەیە، بە بڕوای من گەورەترین هەڵەی موسڵمانانی ئەمڕۆ ئەوەیە کە خوێندنەوەیەکی ڕۆشنبیری بۆ ئەو مانایە ناکەن کە قورئان دەیخاتە روو.

بەڵام خاڵی دووەم کە لە ڕێگەیەوە بەرگری پێ لە ئیسلام دەکەم پەیوەندی بە ئەویدیکەوە هەیە، من وای دەبینم کە ئەویدیکە بە تایبەتی بە نیسبەت ئیسلام ڕەگەزێکی پێکهاتەییە لە کۆی ڕەگەزەکاندا بە تایبەتی لە فەلسەفە، ئەو فەلسەفەیەی کە بۆچوون و دیدی بۆ دنیا دەکەوێتە سەر ئەو یەکێتییەی کە لە نێوان ئەوەی پێیدەڵێن نەقڵ کە ئایینی ئیسلام نوێنەرایەتی دەکات و ئەوەی پێیدەڵێن عەقڵ کە ڕۆشنبیری یۆنانی نوێنەرایەتی دەکات.

بەڵام ڕەگەزی سێیەم لە ڕۆشنبیری ئیسلامدا تەسەوفە. ئەگەرچی بیرکردنەوەی داخراو لە ئیسلامدا وەك بەشێك لەخۆی تەماشای ناکات، بەڵام من پێموایە تەسەوف لە کەش و هەوای ڕۆشنبیری ئیسلامی هاتۆتە دنیاوە، ئەو ئەزموونە ئەزموونێکی بلیمەتانە و بێ هاوتا و گەردوونی و مرۆییە، ئەوە یەکێکە لەو ڕەگەزە سەرەکیانەی کە من لە ڕێگەیەوە بەرگری پێ لە ئیسلام دەکەم، بەڵام بە بێ ڕەخنە گرتن لە تەئویلی باو، ناتوانم بەرگری لێ بکەم.

⋆بە بڕوای تۆ کەی شاعیر دەگاتە قۆناغی ڕەخنەگرتن لە خۆ، ئەو پێوانانە کامەیە کە دەبێ پێیوە پەیوەست بێت؟.

ئەدۆنیس: هەموو شاعیرێکی حەقیقی کاتێك قەسیدەیەك دەنووسێت ڕەخنە لەخۆ گرتن پرۆسیسە دەکات. شیعر لەگەڵ گۆڕانکاریدا لە بەیەکگەیشتندایە، بەمجۆرە شاعیر ناتوانێت بۆچوونی پێشووی دووبارە بکاتەوە. شاعیر هەر کە دەنووسێت هەنگاوێکی دیکەی پێشکەوتووتر بەرەو بابەتێکی دیکە دەهاوێژێت، بەڵام ناتوانێت ئەو هەنگاوە بە بێ ڕەخنە بهاوێت، نەك هەر ڕەخنە لە دنیا بەڵکو ڕەخنە لە خودی خۆیشی دەگرێت، لە سەر ئەو ئاستە گوتم و دووبارەی دەکەمەوە کە قەسیدە هەر تەنها پرسیارێکی دەربڕاو نییە بەرامبەر دنیا، بەڵکو پرسیارێکی دەربڕاویشە بەرامبەر شیعر و شاعیر ، گەورەترین ڕەخنەگری شاعیر خودی خۆیەتی. شاعیر گرنگترین ڕەخنەگری خۆیەتی، چونکە ئەو لە هەموو کەس باشتر خۆی دەناسێت، واپێدەچێ ئەو حوکمە سەخت بێت بەڵام ئەوەی نکۆڵی لەو سەختییە ناکات هەر ئەو حوکمی راستی پێیە.

⋆تۆ قسەت لە پەیوەندی شیعر بە چەمکی ناسنامە کرد، بەڵام ئایا ناسنامە میراتە بە هەموو ئەو جیاوازییانەی کە لەخۆیدا هەڵیگرتووە، یان داهێنانێکی بەردەوامە؟.

ئەدۆنیس: ناسنامە دەشێ دابهێنرێت، ئەو ناسنامەیەی کە ناوی هەڵگرتووە، ناسنامەیەکی رووەکارئامێزە چونکە گرنك ناوەڕۆکی ئەو ناوە و بەهای ئەو ناوەیە. ئایا ناوەڕۆکی ناسنامە منداڵێتییە، یان دوای ئەوە یان ناوەڕۆکێکی خۆشەویستی لەخۆ گرتووە؟. کەواتە تۆ لە نێو ئەو ناوە لە دنیایەکدا دەژیت کە کۆتایی دیار نییە، هەتا بە مردنیش لەناو ناچێت. چونکە ئەوەی دەقی مردن دەنووسێتەوە ڕەشی ناکاتەوە، چەندان لە شاعیران لەناو چوونەو ئێمە لە ڕێگەی دەقەکانیانەوە باشتر لەوەی کە لە ژیاندا بوون دەیانناسین. کەواتە ناسنامە بەو مانایە دەجولێتەوە، نەك هەر هێندەش بەڵکو دەشگۆڕێت، بۆ نموونە ئەگەر ئێستا لێت بپرسن هەست دەکەیت کام قۆناغ لە قۆناغەکانی ژیانت تەعبیر لە تۆ دەکات؟ ئەو قۆناغەی کە تەعبیر لە تۆ دەکات لەو خاڵە پێکهاتووە کە مانای ناسنامەی تۆی هەڵگرتووە، ئەو خاڵەش قابیلی گۆڕانە، ئەگەر قۆناغێکی قوڵتر مانایەکی نوێی بە ژیانت بەخشی، ناسنامەکەت بەرەو ئەو دەگوازرێتەوە. ناسنامە کراوەیە و میرات نییە. بەو مانایە مرۆڤ وەك موسڵمان لە دایك نابێت...بەڵکو دەبێتە موسڵمان، چونکە ئەگەر وەك موسڵمان لەدایك بێت ئەوە هەموو کەس وەك یەکە. کەواتە ناسنامە بەردەوامییە، مەزنترین شوێنیش کە ئەو بەردەوامییەی تێدا دەرکەوێت شیعرە.

★بۆچی له خوێندنەوەی قەسیدەی (گۆرێك له پێناو نیویۆرك) كه ساڵی (1971) بڵاو بۆتەوە ترس داتدەگرێت، لە بەر ئەوەیە كە دەركەوتنی رووداوی (11)ەی سپتێمبەری لێكەوتەوەو بوو بە واقیع؟.

ئەدۆنیس: تەواو وایە..هەندێك جار بە هۆی ئەوەوە مرۆڤ لە جێبەجێ بوونی خەونەكانی دووچاری سەختگیر دەبێتەوە، ئەوەش شتێكی ترسناكە، وای لێدێت لەخۆی دەترسێت، كاتێك شاعیر بە شێوەیەكی رەمەكی شتێك دەڵێ و پاشان دەبینێت ئەو شتەی كە بە رەمەكی گوتوویەتی لە واقیعدا جێبەجێ بووە چۆن لە خوێندنەوەی ناترسێت. من نامەوێت ئەوەی پێشبینی دەكەم لە واقیعدا جێبەجێ بكرێت، چونكە ئەگەر جێبەجێ بكرێت هەست دەكەم ئیتر وەستاوم، ئیتر كۆتایم هاتووە، یان وەك ئەوە وایە كە ببمە بوونەوەرێكی دیكە، دەمەوێت هەر وا بمێنمەوە رووبەرووی واقیع ببمەوەو بەیانی خاڵی پرسیارو شوێنی دەروشانەوەم بێت، نەك شوێنی جێبەجێ بوونی خەونەكانم، ئەگەر جێبەجێ بوو ئیتر خەم دامدەگرێت.

★هەندێك جار لە پاڵ ئەو قەسیدەیەی كە بڵاوی دەكەیتەوە لە رۆژنامەكاندا تابلۆی شێوەكاری دەبینین، ئایا (كۆلاژ) بە نیسبەت تۆ چ دەگەیەنێت؟.

ئەدۆنیس: بە رێكەوت بەو كارە هونەرییانە هەڵساوم، من بۆ كۆلاژ ناوێكم داهێناوە ئەویش (رەقیمەیە) رەقەمە لە زمانی عەرەبی (رەقەنە) بۆ رەنگ و نووسین لە هەمان كاتدا بەكار دێت، من بە درێژایی كات ئەوەم كەشف كرد، ئەوەی كە من ناتوانم بە شیعر و پەخشان بیڵێم، وا رێك دەكەوێت بە رێگەی دیكە لە هونەری رەقیمەدا بیخەمە روو، لەوێوە كەشفم كرد كە ئەوەی لە رەقیمە كاری لە سەر دەكەم چونكە جیاوازە سەرنج و خۆشەویستی كەسانێكی زۆری بۆ خۆی راكێشاوە، رەنگە رۆژێك دابێت واز لە شیعر بهێنم خۆم بۆ كاری رەقیمە تەرخان بكەم.

★ئەزموونت لە كتێبخانەی ئەسكەندەرییە وەك لێكۆلەرەوەیەكی موقیم هیچ كەڵكێكی بۆ بەرەوپێشبردنی توێژینەوەی مەعریفەی عەرەبی هەیە؟.

ئەدۆنیس: من لە سەر كۆمەڵێك ئاست زۆر بە كەڵكی دەزانم، یەكەم لە سەر ئاستی مەعریفەی ئەكادیمی، ئەو كەشەی كە لێرە بۆ توێژەر خۆش دەكرێت و دەوڵەمەندی كتێب و جۆراوجۆری و بە ئاسانی بە دەستهێنانیان رێگا بە توێژەر دەدات كە بۆ دراسەكردن بكەوێتە پانتاییەكی بەرفرەوانەوە، چونكە لێرەدا كتێب بە ئاسانی بەدەست دەهێنرێت. دووەم پەیوەندی لەگەڵ لێپرسراوانی كتێبخانە زۆر باشە، چونكە هەر تەنها رێگەمان بۆ ناسینی رووخساری زانستی خۆش ناكەن، بەڵكو رووە مرۆییەكەشمان پێدەناسێنن، وەك ئەوەی كۆمەڵگەیەكی بچووككراوەمان لە داب و نەریت و بەهای جیاواز پێ بناسێنن. سەرەڕای ئەوەی رێگەمان بۆ خۆش دەكەن كە كەسایەتیەكان بناسین، هەموو ئەو كەسانەی لێرەدا دەیانناسیت شتێك دەخەنە سەر كەسێتی و مەعریفەكەت.

ئەوە هەر تەنها كتێبخانە نییە، بەڵكو بەشێكە لە ژینگەی رۆشنبیری كە بەر لە مێژوو تا دەگاتە ئەمڕۆ لە ئەسكەندەرییە دەیبینین، بۆ من دەرفەتێك بوو كە توانیم لە رێگەی بوونم لێرەدا پەی بەو مێژووە بەرم. ئەسكەندەرییە مێژوویەكی رەسەن و شارێكی زۆر رەسەنە بە سەر حەوزی ناوەڕاست، نەك هەر هێندە بەڵكو گرنگترین شاری ناوەڕاستە، هەر تەنها حەوزی خۆرهەڵاتی نا، بەڵكو لە حەوزی خۆرئاوایشدا، ئەسكەندەرییە پایتەختی رۆشنبیرییە گەورەكانە.

سەرچاوە:

(دالیا عاصم) لە رۆژنامەی (الشرق الاوسگ) رۆژی 2006/11/23 ئەو گفتوگۆیەی لەگەڵ ئەدۆنیس ساز داوە.